HELSINGIN HOVIOIKEUS

Presidentti Asko Välimaa

Lausunto
13.2.2024

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausunto asiassa HE 82/2023 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

Aluksi

Helsingin hovioikeudelta on pyydetty asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä lakivaliokunnan toimialaan liittyen erityisesti sotilaskurinpitomenettelyyn sekä rikosten selvittämistä koskeviin toimivaltuuksiin liittyvistä seikoista.

Lausunto on jäljempänä rajattu pyynnön mukaisesti siten, ettei ehdotettuja uusia tehtäviä ja toimivaltuuksia rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi oteta tarkasteluun. Esitys koskee erityisesti Pääesikunnan toimivaltuuksien laajentamista, ja tarpeellisuusarviointi sekä yhteensovittaminen muiden viranomaisten toimivaltuuksien kanssa jää eduskunnan harkittavaksi. Näihin esityksen perusratkaisuihin ei oteta tässä kantaa. Seuraavassa keskitytään säädännöllisiin erityiskysymyksiin ja juridisteknisiin seikkoihin.

Sotilaskurinpitomenettelyyn liittyvät seikat

Sotilaskurinpitomenettelyyn esitys tuo melko vähän muutoksia, ja ne ovat luonteeltaan suurelta osin teknisiä.

Esitetyn lain sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa (jäljempänä *esitetty SKL*) 91 §:ssä säädettäisiin tilanteista, joissa esitutkintaviranomainen voi toimittaa esitutkintapöytäkirjan syyttäjälle ilman kurinpitoesimiehen tai Pääesikunnan päätöstä. Samassa yhteydessä esitetään muutosta rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:ään muun ohella siten, että esitutkintapöytäkirja voidaan toimittaa suoraan syyttäjälle ilman kurinpitoesimiehen päätöstä. Edelleen esitetään muutoksia sotilasoikeudenkäyntilain (jäljempänä *SOL*) 14 §:ään. Muutosesitykset ovat perusteltuja seuraavalla tarkennuksella.

Kiinnitetään huomiota, että esitetyn SKL 91 §:n 1 momentin mukaisesti tilanteissa, jossa kurinpitoesimies on pyytänyt Pääesikuntaa suorittamaan esitutkinnan, päätöksen valmistuneen esitutkinta-aineiston toimittamisesta syyttäjälle tekisi yksinomaan kurinpitoesimies. Näissä tilanteissa Pääesikunnalla ei siis olisi mahdollisuutta toimittaa esitutkintapöytäkirjaa suoraan syyttäjälle, vaikka sillä oma-aloitteisten tutkintojen tilanteessa sellainen olisi. Esitettyä ei ole tältä osin perusteltu, vaan säännöksen

perusteluissa viitataan käsiteltäväksi toimittamisen sijaan ainoastaan ilmoitusvelvollisuuteen (s. 86).

Esitetyissä SKL 188 §:n 2 ja 3 momenteissa oleva nimenomaiset lisäykset tilanteista, joissa esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, on muun ohella viranomaisiin toiminnan asianmukaisuuteen kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi perusteltu. Kuten esityksestä ilmenee, kysymys on nykyisen käytännön, jossa kenraali-/amiraalikuntaan kuuluvan sotilasrikosepäillyn tutkii poliisi, nostamisesta lain tasoiseksi vaatimukseksi.

Tuomioistuimelle esitetty velvoite ilmoittaa kurinpitorangaistuksen tuomitsevasta ratkaisustaan viivytyksettömyyttä koskevine lisäyksineen (esitetty SKL 191 §) on perusteltu. Todettakoon, että kurinpitorangaistusten määrääminen tuomioistuimissa on harvinaista. Nykytilaan, jossa kurinpitorangaistuksen asemesta voidaan tuomita sakkoa, ei esitetä muutosta.

Rikosten selvittämistä koskeviin toimivaltuuksiin liittyvät seikat

Esityksellä tuotaisiin lainsäädäntöön sotilasrikoksen määritelmä, joka vastaa oikeuskirjallisuudessa niin kutsutuista varsinaisista (rikoslaki, jäljempänä RL, 45 luku) ja epävarsinaisista sotilasrikoksista (SOL 2 § 2 momentti) lausuttua. Lainsäädännössä tällaista sotilasrikosten määritelmää ei ole aiemmin ollut: SOL:n ja RL:n piirissä sotilasrikoksilla tarkoitetaan vain RL 45 luvun rikoksia. Nykyisin voimassa oleva SKL ei sisällä sotilasrikoksen määritelmää. Määritelmäsäännöksen lisääminen on toimiva ratkaisu.

Sotilasrikoksen määritelmään liittyen tehdään kuitenkin seuraava juridistekninen huomio. Esitetyn SKL 89 §:n otsikko *Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvat sotilasrikokset* ei vastaa täysin säännöksen sisältöä, koska Pääesikunnan tutkittavaksi esitetään luettelossa enemmän kuin SOL 2 §:n mukaiset (varsinaiset ja epävarsinaiset) sotilasrikokset. SOL 2 §:n 2 momentin luetteloon (epävarsinaisista sotilasrikoksista) eivät kuulu RL 40 §:n kaikki rikosnimikkeet, jotka kuitenkin esityksessä säädettäisiin Pääesikunnan tutkittaviksi.

Salaisia tiedonhankinta-asioita koskevien lupa-asioiden (esitetty SKL 168 §), Pääesikunnan antamaa ilmaisukieltoa koskevien kanteluasioiden (esitetty SKL 152 §) ja salaisen tiedonhankinnan käytöstä ilmoittamisen viivästymistä koskevien asioiden (esitetty SKL 162 §) keskittäminen ensimmäisenä asteena Helsingin käräjäoikeuteen ja käräjäoikeuden ratkaisuista muutoksenhakuasioiden keskittäminen Helsingin hovioikeuteen on perusteltua. Kysymys on päivystysluonteisista asioista, joihin liittynee erityisiä tietoturvajärjestelykysymyksiä (ks. esitetty SKL 171 § 3 momentti). Muun ohella päivystys- ja tila-asioiden järjestämisen sekä Pääesikunnan sijainnin sekä oikeusastejärjestysperiaatteen näkökulmasta on erittäin perusteltua, että Helsingin käräjäoikeus käsittelee ensimmäisenä asteena nämä asiat riippumatta siitä, käsitelläänkö mahdollisesti myöhemmin nostettava syyte muussa käräjäoikeudessa tai SOL 6 §:n nojalla ensimmäisenä asteena Helsingin hovioikeudessa.

Esityksessä on tuomioistuinkäsittelyn menettelyyn liittyvää sääntelyä useammassa pykälässä ja kaksinkertaisesti erilaisin sanamuodoin, mikä aiheuttaa tarpeetonta sekavuutta (168–171 §). Esimerkiksi esitetyssä 169 §:n 2 momentissa säädettäisiin,

että salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus on *käsiteltävä* tuomioistuimessa *viipymättä* ja 171 §:n 1 momentissa, että asia on *ratkaistava kiireellisesti*. Edelleen 168 §:ssä säädettäisiin käräjäoikeuden istunnon ajasta ja paikasta, 170 §:n 1 momentissa vaatimuksen tehneen virkamiehen läsnäolovaatimuksesta ja 171 §:n 1 momentissa videoyhteydestä. Esitetystä sääntelystä lienee aihetta vähintään poistaa päällekkäisyydet ja eriävät sanamuodot.

Kielelliset huomiot

Esitetyssä SKL 12 §:n 3 momentissa on esityksessä muutoin käytetyn kieliasun vastaisesti Puolustusvoimat pienellä alkukirjaimella (vrt. esim. esitetty SKL 10 ja 29 §).

Esitetty SKL ”2 Luku” -otsikko (s. 217) on epäjohdonmukaisesti isolla alkukirjaimella toisin kuin muut luvut.

Esitetystä SKL 110 §:n 2 ja 3 momenteista (s. 246) puuttuu välilyönti: ”Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa 88 ja 93 §:ssä tarkoitetuissatehtävissä…” ja ” Valvontaa saadaan toteuttaa muualla kuin Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevilla alueilla toteutettavien julkisten massa- ja yleisötapahtumien tai harjoitustoiminnanyhteydessä.”

Lausunnon valmistelu

Lausunnon on valmistellut asessori Anssi Rantala.